

ОНА ТИЛИ ЎҚИТИШ МЕТОДИКАСИ ДАРСЛАРИДА ТАЛАБАЛАР КРЕАТИВ ФАОЛИЯТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ АҲАМИЯТИ

Адизова Нодира Бахтиёровна,
ф.ф.ф.д.(PhD), доцент, Бухоро давлат педагогика институти

Аннотация

Мақолада бугунги кунда Ўзбекистонда таълим соҳасини муҳим инновацион ўзгаришлар майдонига айлангани, мамлакатимизда таълим сифати юқори даражага кўтарилаётганлиги ҳақида сўз юритилган. Агар бундай ўзгаришларнинг асосида таълим жараёнида ностандарт ёндашувлар кенг қўлланилса, таълимнинг барча даражаларида унинг фундаментал, узлуксизлиги ва узвийлигини сақлаш орқали муаммоли таълим технологияларини ўқув жараёнига жорий этиш долзарб муаммолардан бири сифатида намоён бўлиши ҳақида фикр билдирилган.

Калит сўзлар: креатив фаолият, ижодкорлик, она тили методикаси, муаммоли таълим

Кириш. Ҳар қандай бошқа технология каби муаммоли ўқитиш технологияси Таълим ва инновацион тадқиқотлар талабанинг когнитив фаолиятини ташкил этиш ва ўқув жараёнини назорат қилишдан иборат бўлган бикомпонентли ҳамда мазкур технологияга асосланган кўп компонентли инновация олий таълимга хос бўлиб, қуйидагича шакллантирилади: “таълим мақсадлари, таълим мазмуни, мотивация ва ўқитиш воситалари, ўқитувчи ва талабалар, якуний таълим натижалари” .

Бугунги кунда ОТМларда инновацион технологияларни жорий этиш жараёни бир қатор объектив сабабларга кўра суст бормоқда. Масалан, кўп йиллар давомида талабаларни ўқитишнинг анъанавий усулларида фойдаланган ўқитувчилар ҳеч нарсани ўзгартиришни, ўрганишни, ишлаб чиқишни хоҳламайдилар, одатий бўлмаган педагогик қарорларни қабул қилишни рад этадилар, чунки қобилятларидаги ноаниқлик, ўз-ўзини англашнинг пастлиги янги билим ва педагогик маҳоратни эгаллашга салбий таъсир қилади.

Материаллар, методлар, таҳлил ва муҳокама. Муаммоли таълим технологиясининг муҳим жиҳатларидан бири-бу талабаларнинг когнитив фаолиятини бошқариш. В.П.Симонов ўқув жараёнининг бошқарувчиси сифатида ўқитувчи фаолиятида 4 та функцияни белгилайди [4]: мақсадни белгилаш ёки фаолиятни лойиҳалаш, мулоқот ўрнатиш, фаолиятни мазмунли ташкил этиш ва фаолиятни таҳлил қилиш орқали самарали натижага эришиш. Унинг фикрига кўра, педагогик бошқарув доимий ривожланаётган жараён, фаол, динамик тизим сифатида қаралади, у нафақат бошқариладиган, балки ўз-ўзини бошқариш, ўзини ўзи такомиллаштириш, ўз-ўзини

бошқариш таъсирида ва иштирокида ривожланиш... Олий таълим муассасасида талабанинг фаолияти келажакдаги касбий фаолият асосларини эгаллашга қаратилган бўлиб, ўз-ўзини тарбиялаш ва ўзини такомиллаштириш кўникмаларини олиш билан боғлиқ.

Талабаларнинг когнитив фаолияти моҳияти илмий-тадқиқот институтида илмий ходимларнинг ишига ўхшаш бўлиши керак бўлган касбий билим, маҳорат ва кўникмаларнинг она тили жиҳатдан ўзлаштиришга асосланади: “Олий ўқув юртларида ўқув жараёнининг самарадорлиги талабалар фаолиятида тадқиқот даражасидан сезиларли даражада устунлик мавжуд бўлгандагина кучаяди ва ўқитиш методлари талабаларни илмий билимлар билан қуроллантириб, изланиш қобилиятларини ривожлантиришга ҳисса қўшади” [2].

Интеллектуал равишда талабанинг когнитив фаолияти мақсадли бўлиши, ўқитувчи томонидан режалаштирилиши, рўёбга чиқариш жараёнини мувофиқлаштириши ва тегишли назоратни амалга ошириши керак. Ўқитувчи томонидан когнитив фаолиятни бошқариш жуда масъулиятли ва машаққатли вазифа, чунки бу биринчи навбатда талаба томонидан билимларни ўзлаштиришни ўз ичига олади ва ўқитувчидан юқори илмий профессионаллик талаб этилади.

Ўқитиш муваффақияти кўп жиҳатдан ўрганиш мотивациясига, унинг талаба учун шахсий маъносига боғлиқ. Шахсга йўналтирилган дидактика ўзи берган саволга жавоб олишга қизиққан талабани индивидуал излашни таъминлашга асосланади.

Она тили фанида ўқитувчи бошқа фанлардан фарқли ўлароқ, ўқув режасининг барча фанлари - математика, тарбия, ўқиш, ижтимоий фанлар билан интеграциялашган ҳолда умумий мазмунни амалга ошириш учун энг катта имкониятга эга. Ҳаддан ташқари мавзули материаллардан фойдаланиш контентни тегишли, фойдали ва шахсан аҳамиятли қилиш имконини беради. Шундай қилиб, дидактик таркибни малакали танлаш боланинг ақлий жараёнларини ривожлантиришга ва когнитив қизиқишни шакллантиришга ёрдам беради.

Фанни мазмунли ва қизиқарли бўлиши учун ўқитиш таркиби қуйидагича бўлиши керак:

- ҳайратлантирувчи
- муаммоли
- тахминларнинг мавжудлиги
- рад этиш имкони мавжудлиги
- фикрларнинг бир-бирига мос келмаслиги.
- ноаниқлик

Креватив фаолиятга асосланган муаммоли материалнинг мазмунини қуришда юқоридаги элементларни машғулот жараёнига киритиш зарур.

Хулоса. Жаҳон тажрибасидан маълумки, когнитив фаолиятни бошқаришда мантиқий масалалар, ностандарт саволлар, муаммоли вазиятлар ҳосил қилувчи масалалар муҳим аҳамият касб этади.

Талабаларнинг креатив фаолиятини ривожлантириш мақсадида ушбу муаммоли топшириқлар ва кейслар ёрдамида ақлий фаолиятни ривожлантириш, креатив ва мантиқий фикрлаш, хотира мустаҳкамлигини ривожлантиришга эришилади.

Хулоса сифатида таъкидлаш мумкинки, талабаларга Она тил ўқиш методикаси курси мавзуларини ўқитиш жараёнида юқоридаги топшириқлардан фойдаланиш уларнинг ўзини ўзи бошқариш, тарбиялаш, креатив фикрлашини ривожлантириш асосида ижодкорлик фаолиятига жалб этиш, танқидий фикрлаш ва ижодий қобилиятни такомиллаштириш, юқори савиядаги етук мутахассис бўлиб етиши ва креатив фаолиятини ривожлантириши эътиборга олинади.

Шундай қилиб, талабалар унчалик мураккаб бўлмаган машқларни таҳлили давомида она тилининг замонавий йўналишларидан бири бўлган дифференциал ўйинлар соҳасига қадам қўйдилар. Тавсия қилинган адабиётлар билан танишиш эса бу соҳа масалалари, уларни таҳлил усуллари билан танишиш имконини беради.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Murdock M. C., & Ganim R. M. (1993). Creativity and humor: Integration and incongruity. *Journal of Creative Behavior*, 27, 57–70. <http://dx.doi.org/10.1002/j.2162-6057.1993.tb01387>.
2. М. Тожибоева. Ёшлар интеллектуал камолотида ижодий тафаккур ва креативликнинг ўрни. Янгиланаётган жамиятда ёшларнинг ижтимоий фаоллиги: муаммо ва ечимлар мавзуидаги республика илмий-амалий конференцияси мақолалар тўплами – Тошкент: “Инновацион ривожланиш нашриёт-матбаа уйи”, 2020. – 296 б., 52-бет
3. Арипджанова А. Таълимни ахборотлаштириш шароитида олий таълим муассасалари педагогларининг креатив салоҳиятини ривожлантириш PhD диссертацияси автореферати. – Т.: 2018. – Б.49
4. Педагогический менеджмент, Симонов В.П., 1999.
5. Сайидахмедов Н.С., Абдурахимов С.А. Педагогик маҳорат ва педагогик технология. – Т.: ЎзР ОЎМТВ ТДТУ қошидаги Олий инженерлик педагогика институти, 2010. – 224 б.
6. Адизова, Нодира. "Mikrotoponimlar tasnifi (Buxoro viloyati misolida)." *Общество и инновации* 3.3/S (2022): 128-132.
7. Bakhtiyorovna, Adizova Nodira, and Jamolova Lyubat Pkhomovna. "Таълим Муассасаларида Таълим-Тарбия Жараёнларида Интерфаол Методлардан Фойдаланишнинг Ҳозирги Кундаги Ҳолати." *Spanish Journal of Innovation and Integrity* 5 (2022): 330-333.

8. Adizova, Nodira, and Uktamova Mohinur. "Interfaol mashqlar asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarida ijtimoiy ko'nikmalarini shakllantirish." E Conference Zone. 2023.
9. Baxtiyorovna, Adizova Nodira, and Jamolova Lubat Ilhomovna. "Faol ta'lim asosida darslarni tashkil qilish–ta'lim samaradorligini oshirish omili sifatida." Pedagogiya jurnali 1.1 (2022): 52-53.
10. Bakhtiyorovna, Adizova Nodira, and Jamolova Lubat Ilhomovna. "Basic principle of personalized educational technology." barqarorlik va yetakchi tadqiqotlar onlayn ilmiy jurnali 2.10 (2022): 296-298.